

7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПРИРОДНОЇ БЕЗПЕКИ. ШЛЯХИ ТА СПОСОБИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

а) Актуальні проблеми:

1. з питань функціонування об'єктів економіки

Аналіз стану техногенної безпеки в Україні свідчить про **зношеність основних виробничих фондів** на об'єктах економіки та господарювання.

Станом на 31 грудня 2013 року до Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки внесено **3879** суб'єктів господарської діяльності та **9382** об'єкта, аварії на **955** із яких можуть призвести до виникнення надзвичайної ситуації державного або регіонального рівня. Також в країні є **969** хімічно-небезпечних об'єкти, в зонах можливого хімічного забруднення яких мешкає **9,34** млн. осіб (**20,6 %** населення країни).

2. з питань житлового фонду

В експлуатації знаходилось 4,9 млн. м² ветхого та аварійного житлового фонду, або 0,4% від усього житлового фонду, в якому проживало 117,5 тис. осіб.

Станом на 01 січня 2014 року відпрацювали свій нормативний термін експлуатації (25 і більше років) – 50 297 ліфтів (53,4%), не працюють – 3 015 ліфтів (3,2%).

3. з питань комунальної теплоенергетики

Технічний стан об'єктів комунальної теплоенергетики

Основне устаткування більшості українських теплоелектроцентралей (ТЕЦ) фізично і морально застаріло, потрібні його глибока модернізація або повна заміна.

На теперішній час майже понад 90 % енергоблоків ТЕС відпрацювали свій розрахунковий ресурс (100 тис. годин), а понад 60 % енергоблоків перетнули визнану у світовій енергетичній практиці межу граничного ресурсу та фізичного зносу відповідно 170 тис. та 200 тис. годин і потребують модернізації чи заміни.

Технічний стан котелень

У сфері підприємств комунальної теплоенергетики станом на 01 лютого 2014 року по Україні експлуатується 35424 котельні, з яких близько 60 % вже відпрацювали свій нормативний термін, а на 38 % котелень експлуатуються малоефективні та застарілі котли з низьким коефіцієнтом корисної дії (ККД), що обумовлює значні втрати палива. Загальна кількість установлених котлів складає 80070 одиниць, з них 15871 котел (19,8 %) з терміном експлуатації більше 20 років.

Проблемою галузі також є незадовільний стан теплових мереж. Протяжність теплових мереж у двотрубному обчисленні становить 32428,8 км, з них ветхих та аварійних – 5876,6 км (18,1%) що зумовлює значні втрати тепла (в середньому понад 14%, а в окремих випадках до 25 відсотків).

4. з питань водопостачання та якості питної води

Централізованим питним водопостачанням забезпечено: 457 міст (99,3%); 761 селищ міського типу (85,9 %); 6225 сіл (21,8%). Загальна протяжність водопровідних мереж складає 180111,8 км, з яких в аварійному та ветхому стані знаходяться 68 756,9 км або 38,2%.

Біля 4,6 мільйонів населення у 261 міському поселенні, а саме у 161 місті та 100 селищах міського типу 25 регіонів держави отримує питну воду з місцевих джерел з відхиленням від нормативних вимог за фізико-хімічними показниками: загальна жорсткість, хлориди, сухий залишок, сульфати, фтор, загальне залізо, нітрати, аміак, марганець.

Майже 2,5 мільйона населення 102 населених пунктів у 17 регіонах держави отримують питну воду за графіками.

5. з питань каналізаційних споруд

Централізованими системами водовідведення забезпечено 444 міста або 96,5% їх загальної кількості (460), 510 селищ міського типу, або 57,6% їх загальної кількості (885) та 703 сільських населених пунктів, або 2,5% їх загальної кількості (28441).

Загальна протяжність каналізаційних мереж 51 418,2 км, з яких в аварійному та ветхому стані знаходяться 18 719,3 км, або 36,4%.

6. з питань поводження з твердими побутовими відходами

Реалізацію державної політики у сфері поводження з побутовими відходами протягом 2013 року було направлено на: впровадження роздільного збору побутових відходів, будівництво сміттесортувальних та сміттєпереробних заводів, енергозберігаючих технологій, вилучення та утилізацію біогазу і фільтрату на полігонах побутових відходів.

Сьогодні в Україні роздільне збирання побутових відходів впроваджується сьогодні у 503 населених пунктах. Тобто таким збиранням охоплено майже у 3 рази більше населених пунктів, ніж у минулому році (впроваджувалось лише у 185 населених пунктах).

7. з питань охорони здоров'я

Епідемічна ситуація стосовно інфекційних захворювань в країні вкрай небезпечна і вимагає корінного перегляду підходів до вирішення комплексу питань щодо захисту населення від інфекційних хвороб.

На протязі останніх років майже у 2,5 рази збільшилась кількість спалахів на гострі кишкові хвороби, які пов'язані із підприємствами ресторанного господарства і торгівлі (зкладами громадського харчування). Основними причинами спалахів є порушення санітарного законодавства щодо організації харчування в організованих колективах, правил особистої гігієни, порушення технології приготування їжі, зберігання харчових продуктів без належного температурного режиму, вживання неякісних продуктів харчування.

Протягом останніх років в Україні щорічно з приводу інфекційних та паразитарних хвороб за медичною допомогою звертається 7-8 млн. осіб.

На кінець 2013 р. зареєстровано 7,8 млн. випадків інфекційних хвороб з них 65,0% серед дітей.

Звертає на себе увагу та викликає тривогу той факт, що при проведенні реорганізації Державної санепідслужби країни чітко не були визначені питання санітарної охорони території України. У багатьох регіонах прослідковується тенденція до призупинення функціонування окремих санітарно-карантинних пунктів та відділів: кількість по країні зменшилася на 25,5% (із 102 у 2012 році до 76 – на початок 2013-го року). Зазначене призводить до того, що Правила санітарної охорони території України виконуються не у повному обсязі, що може загрожувати епідемічній безпеці країни.

8. з питань радіаційної безпеки

В Україні працює близько 10 тисяч підприємств, установ та організацій, що використовують у своїй діяльності потенційно радіаційно-небезпечні технології та джерела іонізуючих випромінювань (ДІВ).

На чотирьох атомних електростанціях експлуатуються 15 енергоблоків з водо-водяними енергетичними реакторами (ВВЕР). В м. Києві та м. Севастополі експлуатуються дослідницькі ядерні реактори, на Запорізькій АЕС – сховище відпрацьованого ядерного палива «сухого типу». Функціонує 6 регіональних спеціалізованих підприємств по поводженню з радіоактивними відходами у складі Державної корпорації «УкрДО «Радон». У Дніпропетровській та Кіровоградській областях ведеться видобуток та переробка уранових руд. У лікувально-профілактичних закладах України експлуатується рентгенівське та радіологічне обладнання, заміна якого відбувається по мірі вичерпання техніко-експлуатаційного ресурсу.

В цілому радіаційні параметри, що характеризують роботу радіаційно небезпечних об'єктів України протягом 2013 року не перевищували нормативних значень, а радіаційний захист персоналу та населення забезпечувалися на достатньому рівні. Але не вирішена проблема щодо об'єктів, які формують хронічне опромінення населення за рахунок техногенно-підсилених джерел природного походження. Найгостріше ця проблема постала на підприємствах навтогазовидобування. На майданчиках ряду спеціалізованих

підприємств з поводження з радіоактивними відходами вже накопичилась значна кількість відходів, забруднених техногенно-підсиленими джерелами природного походження, в основному, у вигляді насосно-компресорних труб та шламів, стосовно яких не визначені технології подальшого поводження, включаючи захоронення. На сьогодні Загальнодержавною цільовою екологічною програмою поводження з радіоактивними відходами не передбачено поводження з відходами, утвореними у нафтогазовому секторі.

9. з питань техногенної безпеки зони відчуження

Результати радіаційно-екологічного моніторингу зони відчуження підтверджують забрудненість практично всіх складових доквілля. За рахунок процесів перерозподілу та міграції радіонуклідів, депонованих після аварії в захороненнях, ландшафтах, замкнених водоймах, окремих об'єктах, іде процес формування вторинних джерел, що робить їх потенційно небезпечними для територій, що примикають до зони відчуження.

Значення ПЕД у 2013 році в цілому порівнянні з відповідними значеннями попереднього року, з урахуванням швидкості радіоактивного розпаду гамма-випромінюючих радіонуклідів. Значних сплесків ПЕД протягом року не спостерігалось.

Радіаційний стан повітряного середовища, ґрунтів та водних джерел зони відчуження протягом 2013 року не відрізнявся від попередніх років.

Суттєвими локальними джерелами радіоактивного забруднення підземних вод четвертинного водоносного комплексу залишаються пункти тимчасової локалізації радіоактивних відходів, де спостерігається постійне перевищення допустимої концентрації (ДК_в) ⁹⁰Sr в питній воді для населення у 20-50 разів (ДК_в становить 2000 Бк/м³).

10. з питань пожежної безпеки

Діяльність по забезпеченню пожежної безпеки на території України, регулювання відносин у цій сфері органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання і громадян здійснюються у відповідності до Кодексу цивільного захисту України, введеного в дію 01.06.2013 року, законів та інших нормативно-правових актів.

Протягом минулого року завдяки злагодженій роботі на всіх рівнях вдалося утримати оперативну обстановку щодо надзвичайних ситуацій контрольованою та досягнути позитивних результатів з основних показників:

- кількість надзвичайних ситуацій зменшилася на 32,5 % або на 69 НС (143 проти 212 у 2012 році);

- кількість жертв від надзвичайних ситуацій зменшилася на 16 % або на 48 осіб (253 загиблих проти 301 загиблого у 2012 році);

- кількість пожеж у минулому році зменшилась на 14,5 % або на 10329 пожеж (61114 проти 71443 у 2012 році);

- кількість загиблих на пожежах зменшилась на 9,5 % або на 257 осіб (2494 загиблих проти 2751 загиблого у 2012 році).

В цілому кількісні показники надзвичайних ситуацій, пожеж та їх наслідків в Україні відповідають середньоєвропейським показникам.

Упродовж 2013 року в Україні в середньому виникало щодня 167 пожеж (у 2012 році цей показник дорівнював 196), унаслідок яких гинули 6 і отримували травми 4 людей, вогнем знищувалося або пошкоджувалося 59 будівель та споруд та 10 одиниць техніки. Щоденні матеріальні втрати від пожеж становили суму 8 млн. 89 тис. грн. (на 1 млн. 117 тис грн. менше, ніж позаторік). Кожною пожежею державі наносились прямі збитки на суму 11,6 тис. грн. Кожною 16 пожежею знищувалась або пошкоджувалась одиниця техніки.

Залишається невирішеною ситуація із забезпеченням пожежної безпеки у сільській місцевості, де виникає більше третини загальної кількості пожеж, а їх гасіння ускладнюється значною віддаленістю підрозділів, що забезпечують державну пожежну охорону та низьким рівнем технічної оснащеності протипожежних формувань. За останні п'ять років кількість підрозділів, які забезпечують місцеву пожежну охорону, що несуть цілодобове чергування у сільській місцевості, зменшилася на понад 30 відсотків і на сьогодні складає 1200 одиниць. Протипожежна техніка, яка знаходиться на їх балансі, на 98 відсотків вичерпала свій ресурс.

11. з питань технічного і технологічного оснащення гідрометеорологічних підрозділів

Основу державної системи гідрометеорологічних спостережень за звітний період складають: 188 метеорологічних станцій та підрозділів, 8 аерологічних станцій, 20 гідрологічних станцій та підрозділів, 18 морських, 3 спеціалізовані агрометеорологічні, 2 воднобалансові, 2 селестокові, 2 сніголавинні станції, 373 річкових, 60 озерних та 18 морських постів. У 29 пунктах здійснюється метеорологічне забезпечення цивільної авіації. У системі гідрометеорологічних спостережень протягом 2013 року відбулися незначні зміни.

На гідрометеорологічній мережі спостережень та базовій мережі спостережень за забрудненням навколишнього природного середовища експлуатуються близько 22 тисяч одиниць засобів виміральної техніки гідрометеорологічного та аналітичного призначення, метеорологічних та аерологічних радіолокаторів, автоматизованих станцій та постів, більше 90 % яких відпрацювали свій технічний ресурс експлуатації, а 50 % потребують негайної заміни. Зазначена ситуація виникла у зв'язку з тим, що протягом 20

років гідрометеорологічні організації фактично не отримували кошти на капітальні видатки по загальному фонду державного бюджету.

12. з питань екзогенних геологічних процесів

Активний розвиток природних екзогенних геологічних процесів, серед яких найбільш руйнівними є зсуви, що розвиваються сумісно з абразією на узбережжях морів та лиманів, переробкою берегів водосховищ, селів у горах та передгір'ях, ерозією по берегах річок та схилах балок, відмічалось на всієї території держави.

Техногенний характер виникнення, розвитку та активізації зсувів завдає економіці держави значних збитків. Активізація зсувів відмічена на території майже всіх адміністративних областей, за винятком Волинської та Рівненської які взагалі не мають геологічних передумов для розвитку зсувного процесу. Станом на 2013 рік за даними Державної служби геології та надр України на території України зафіксовано 22942 зсуви. Їх загальна площа становить 2135,17 км². З них, в активному стані знаходяться 1777 зсувів площею 93,73 км²

Не зважаючи на те, що підтоплення є одним з найбільш поширених сучасних геологічних процесів в останні роки картування площ поширення процесу, умов його розвитку та визначення основних чинників активізації майже не проводилось. Однією з основних причин такого положення є надзвичайно низький рівень фінансування робіт з “Моніторингу поширення та розвитку екзогенних геологічних процесів.

13. з питань безпеки гідротехнічних споруд

Неналежний стан гідротехнічних споруд - гребель, дамб, шлюзів, мостів тобто інженерних споруд, аварії на яких (руйнування) внаслідок технічного стану, паводків, великої кількості опадів, селевих потоків, а також через неякісний стан водозахисних або водозберігаючих споруд загрожують гідродинамічними надзвичайними ситуаціями.

Додатковим фактором ризику виникнення надзвичайних ситуацій гідродинамічного характеру є масове безсистемне будівництво в паводконебезпечних зонах.

Відсутність сталого моніторингу за станом гідротехнічних споруд внаслідок неналежного фінансування.

Найбільшу небезпеку для населення та навколишнього природного середовища становить незадовільний стан хвостосховищ, шлаконакопичувачів, що містять відходи виробництва.

14. з питань зберігання та очищення території від високотоксичних речовин та вибухонебезпечних предметів

Не в повному обсязі проведено знешкодження непридатних до застосування та заборонених для використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР), що складають особливу групу високотоксичних речовин які становлять серйозну загрозу для життя і здоров'я людей та довкілля яких у державі накопичено близько 7,8 тис. тонн. Територіальні підрозділи ДСНС України перевірили 1465 складів зберігання ХЗЗР, з яких 415 знаходяться у незадовільному стані та не відповідають санітарно-екологічним нормам, що складає близько 30 %.

Також невирішеним є питання очищення території від вибухонебезпечних предметів, у тому числі від таких, що залишилися із часів Другої світової війни.

15. з питань моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій

У державі не створено загальнодержавну систему моніторингу джерел надзвичайних ситуацій та їх прогнозування. Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій здійснюються на рівні регіональних, галузевих або інших самостійних підсистем, не об'єднаних у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс.

16. з питань оповіщення населення

Системи централізованого оповіщення населення усіх рівнів не відповідають сучасним вимогам. Відповідна апаратура, яка введена в експлуатацію у 80-х роках минулого століття, вичерпала свій ресурс і морально застаріла. Вкрай важливим є закінчення створення (забезпечення) автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення на об'єктах підвищеної небезпеки.

Унаслідок згорання мережі проводового радіомовлення значно зменшилися можливості оповіщення.

Також у країні не створено систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером "112".

б) Основні причини:

обмежене фінансування запобіжних заходів та робіт із захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій або його відсутність та, як наслідок, невиконання відповідних програм у повному обсязі;

накопичення відходів виробництва в обсязі, що становить загрозу розповсюдження шкідливих речовин;

не виконання у повному обсязі Загальнодержавної програми імунопрофілактики і захисту населення від інфекційних захворювань на 2009-2015 роки;

відсутність комплексної державної програми з питань епізоотії;

не виконання комплексу заходів поводження з відходами, забрудненими техногенно-підсиленими джерелами природного походження;

протягом 2013 року прогрес щодо вирішення чи планування вирішення цих питань був відсутній;

недостатнє матеріально-технічне забезпечення пожежно-рятувальних підрозділів, недостатня кількість осіб рядового та начальницького складу, мала укомплектованість підрозділів;

високий ступень зношеності систем протипожежного захисту;

зношеність основних виробничих фондів підприємств, установ та організацій, що є реальною загрозою виникнення пожеж, масштаби яких можуть негативно вплинути на стан навколишнього природного середовища;

недосконалість та застарілість законодавчого і нормативно-правового забезпечення у сфері пожежної безпеки;

відсутність у діючих нормативних документах кількісних критеріїв комплексної оцінки пожежної безпеки, що дозволяють не тільки враховувати можливі наслідки від пожеж на об'єктах, але й визначити ймовірність їх виникнення;

недосконалість нормування у будівництві та застарілість деяких будівельних норм технічного характеру, що містять обов'язкові вимоги у сфері пожежної безпеки, зокрема відсутністю нормативної кількості пожежних депо відповідно до ДБН 360-92 "Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень";

недостатністю фінансування заходів, спрямованих на підвищення рівня протипожежного захисту об'єктів і населених пунктів;

відсутність сучасних приладів та автоматизованих технологій проведення спостережень, гідрометеорологічного прогнозування та забезпечення;

недостатній рівень матеріально-технічного оснащення сил цивільного захисту;

низький рівень культури безпеки та обізнаності громадян з питань безпеки життєдіяльності в цілому, формування відповідального ставлення до особистої безпеки та безпеки оточуючих у сфері, не пов'язаній з виробництвом;

існування у суспільстві свідомого ігнорування вимог безпеки життєдіяльності;

не визначення пріоритетів розвитку цивільного захисту;

низька ефективність діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту;

недостатність системи управління процесами цивільного захисту.

в) Шляхи та способи їх розв'язання

1. Реалізація державної політики у сфері запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного та природного характеру повинна бути одним із пріоритетних напрямів роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади.

2. Реалізація Загальнодержавної цільової програми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013-2017 роки.

3. Реалізація Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та економічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року.

4. Реалізація Державної цільової соціальної програми розвитку цивільного захисту на 2009-2013 роки.

5. Реалізація Державної цільової соціальної програми протимінної діяльності Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи на 2009-2014 роки.

. Невідкладне створення системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій з постійно діючим координаційним органом із цих питань – Центром моніторингу і прогнозування, що повинен функціонувати у системі ДСНС.

7. Прискорення створення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером "112".

8. Максимальне використання можливостей Єдиної державної системи цивільного захисту.

9. Прискорення оптимізації системи управління процесами цивільного захисту.

10. Здійснення контролю за:

станом техногенної та природної безпеки;

виконанням програмних заходів, спрямованих на ліквідацію негативних екологічних та техногенних загроз на території України;

цільовим використанням бюджетних коштів, виділених для виконання програмних заходів;

закупівлею техніки та обладнання;

реалізацією інших заходів цивільного захисту.

11. Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Міністерству освіти і науки України, Міністерству молоді та спорту України, громадським організаціям вжити заходів щодо популяризації культури безпеки життєдіяльності – сукупності цінностей, стандартів, моральних норм і норм прийнятої поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни, як мети підвищення рівня безпеки.

12. Необхідно суттєво збільшити темпи автоматизації гідрометеорологічних спостережень та робіт, забезпечити мережу гідрометеорологічних спостережень новітніми технічними та технологічними засобами вимірювання.

Для виявлення, моніторингу та прогнозування явищ конвективного характеру (шквалів, смерчів, гроз, граду, злив), що несуть найбільші загрози для функціонування господарського комплексу країни, життєдіяльності її населення нагально необхідним є забезпечення гідрометеорологічної мережі радарми доплерівського типу з покриттям усієї території України метеорологічною радіолокаційною інформацією.

13. Створення інфраструктури поводження з відходами, що є техногенно підсиленими джерелами. Така інфраструктура може базуватись на існуючій в країні системі поводження з радіоактивними відходами;

розроблення та впровадження державних програм, що передбачали б створення та практичне впровадження технологій та необхідних потужностей для забезпечення поводження з відходами, забрудненими техногенно-підсиленими джерелами природного походження;

розроблення та впровадження технологій, які забезпечували б повний цикл поводження з такими відходами – переробка, дезактивація, тимчасове зберігання та остаточне безпечне захоронення.

14. Основні завдання по забезпеченню радіаційної безпеки в зоні відчуження залишаються продовж довгих років ті самі: перетворення об'єкту "Укриття" в небезпечний стан з подальшим захороненням його вмісту на довгострокового зберігання; ліквідація ПТЛРВ також шляхом захороненням їх вмісту на довгострокового зберігання у ПЗРВ; створення і функціонування комплексної системи радіаційного контролю і раннього попередження. Виконання цих завдань забезпечується створенням нового безпечного конфайнмента (НБК), забезпеченням повноцінного функціонування централізованого підприємство з поводження з РАВ та забезпечення радіаційної безпеки за рахунок створення "Комплексної системи радіаційного контролю і раннього попередження в Чорнобильській зоні відчуження".

15. Для подальшого забезпечення і підтримання епідемічного благополуччя у країні необхідно забезпечити достатній обсяг охоплення профілактичними щепленнями, рекомендований Всесвітньою організацією охорони здоров'я та закладений у Загальнодержавній програмі на рівні не менше 95,0 %. Таке можливо лише при умові повного забезпечення потреб закладів охорони здоров'я в імунобіологічних препаратах для вакцинації та безперебійного і ритмічного їх постачання в регіони.

16. Розроблення, прийняття і реалізація Комплексної державної програми з питань епізоотії та захисту тварин від жорсткого поводження.

17. Вирішення проблем об'єктів життєзабезпечення:

- збільшення обсягів робіт з капітального ремонту житлових будинків;
 - ліквідація аварійного та ветхого житла;
 - ремонт та заміна ліфтів;
 - приведення у задовільний технічний стан існуючі системи автоматичного протипожежного захисту в будинках підвищеної поверховості і висотні;
 - збільшення обсягів робіт з обслуговування і ремонту житла з застосуванням новітніх енергозберігаючих технологій і матеріалів;
 - оптимізація централізованих систем водопостачання та водовідведення;
 - приведення зон санітарної охорони та водоохоронних зон джерел питного водопостачання до нормативних вимог, забезпечення дотримання їх режимів;
 - ремонт та заміна водопровідних та каналізаційних мереж;
 - ремонт та реконструкція водопровідних насосних станцій;
 - оновлення, реконструкція каналізаційних насосних станцій;
 - реконструкція каналізаційних очисних споруд з метою зменшення обсягів неочищених та недостатньо очищених стічних вод, що скидаються у навколишнє природне середовище;
 - будівництво та реконструкція станцій водопідготовки та доочистки питної води в населених пунктах, де якість питної води не відповідає встановленим вимогам і подається за тимчасовими дозволами Держспоживстандарту, в першу чергу в дошкільних, шкільних та лікувальних закладах;
 - удосконалення нормативно-правового та науково-технічного забезпечення у сфері питної води та питного водопостачання у відповідності до стандартів Європейського Союзу та з урахуванням національних особливостей;
 - оновлення основних фондів електроенергетики потребує як може скорішого інвестування з боку держави з метою недопущення надзвичайних ситуацій пов'язаних з відключенням населених пунктів країни від енергопостачання.
-